

Setényi János: „A tanulás kényszer hatására kiköltözött a kőházakból”

Fodor Richárd interjúja

a Mathias Corvinus Collegium Tanuláskutató Intézet igazgatójával

LÁTÓSZÖG

Az elmúlt években több hangsúlyos oktatáspolitikai átalakítás történt Magyarországon a köznevelésben és a felsőoktatásban egyaránt, hogyan értékeli a kialakult komplex köznevelési és felsőoktatási helyzetet?

SJ: A köznevelésről röviden annyit, hogy itt azok a harcok, amelyek 30 éve dúlnak, lényegében politikai jellegűek; döntően a szuperstruktúrákat, tehát a köznevelés felsőbb kereteit szabályozó rendszert érintik. Az egyik ilyen kedvenc *Kulturkampf*-terület a tanulási tartalmak meghatározása, kodifikációja, ez a Nemzeti alaptanterv.

Aki már járt vagy dolgozott valaha iskolában, az tudja, hogy egy ilyen magasabb rendű szabályozó dokumentumnak rendkívül szerény a tényleges hatása a kedd reggeli, szerda délutáni iskolai gyakorlatokra. A NAT körüli harcok a hatalomról szóltak, de nem az oktatáson belüli hatalomról, hanem országos politikai hatalomról. Ugyanilyen téma a szakfelügyelet vagy a tanárképzés örökös reformja. Ezek a területek megítélésem szerint kiégtek abban az értelemben, hogy alig mozgósítható érzelmi töltet vagy motiváció az érintettek részéről annak

érdekében, hogy új csatákat indítsanak rajtuk. Valamennyi szimbolikus „csata” az állam képességeinek – sokszor naiv – túlértékelésén alapszik.

Ezzel szemben a szükségesnél kevesebb előrelépés történt a kísérletezés és tapasztalatgyűjtés területén. Nem jött még létre egy olyan adaptív környezet, ahol az innovatív és kezdeményező szereplők (elsősorban igazgatókra és pedagógusokra gondolok) változásokat indíthattak volna el. A legfontosabb kérdések, hogy nyithatunk-e olyan ablakokat, ahol iskolák – korlátozott számban – el tudnak kezdeni kísérletezni a projektjeikkel, illetve, ha ebből valami látványosan jól működik, akkor az beemelhető-e a köznevelés általános gyakorlatába. Az innováció támogatása megítélésem szerint egyelőre alulfejlett.

Ami a közműveket érinti – a Krétát és a digitális tankönyveket – ebben kétségtelenül sok minden történt az elmúlt tíz évben, és a magyar közoktatás infrastruktúrája már alig hasonlítható össze a '90-es évekével. Mára sokat fejlődött, és elért egy európai szintet – tehát láthatóan nem az infrastruktúra a kulcskérdés.

A szakképzésben a centrumok létrejöttével kialakultak azok a szervezeti keretek, amelyek még átláthatóak, irányíthatóak, és nincs belőlük nagyon sok. Zajlik egy tartalmi fejlesztés is, valamint komoly támogatás áramlott a szakképzésbe, amelynek hála komoly előrelépések történtek. Külön kiemelendő a szakképzés infrastrukturális környezetének és emberi viszonyainak humanizálódása.

A szakképzés irányítói persze szerencsések is, mert egy átlagos közpolitikai teljesítményen is nagyon jól tudnak vitorlázni a támogató szélben. Egyrészt a szakmunkások az 1940-es évek óta nem kerestek így. A jelenség nem példa nélküli, máshol is lezajlott a változás: Szlovákiában a szemem előtt, de Ausztriában és Németországban még nyilvánvalóbban. A gazdasági fellendülés és a képzett munkaerő iránti kielégíthetetlen igény felhajtotta a béreket, így ma már egyetlen szakmunkástanulónak sem kell elmagyarázni, hogy miért kell néhány éven át tanulnia.

Másrészt a szakmák is egyre bonyolultabbak, fejlettebbek; folyamatos tanulást és nyugati technológiát igényelnek, ezért a presztízsük is emelkedőben van. A szakképzésnek van egy szívó hatása. Olyan emberek, olyan fiatalok tömege jelent meg a szakképzés rendszerében, akik korábban nem tudtak volna bekapcsolódni. Ezek az emberek ma szakmához jutnak és jól keresnek – tehát rejtett formában egy drámai társadalmi mobilitás zajlik.

A felsőoktatásban pedig kialakult egy új irányítási szerkezet a modellváltással. Ennek vannak olyan napi politikai elemei – leginkább a kuratóriumok összetétele vagy

pártszimpatíája –, amelyeket bírálat ér. De ha ezek hírértéke elfogy, illetve, ha közben összerázódik az akadémiai szervezet és ez a menedzsment board, akkor a kialakult szerkezet nagyon ígéretes lehet. Aki belülről is látja a modellváltó egyetemek működését, az olyan szervezeti és szakmai átalakulást figyelhet meg, ami lélegzetelállító. Két kulcskérdés formálódik ezen a területen: érkeznek-e további fejlesztési források, és – akár kényszerből, akár önkéntesen is – tud-e

folytatódni egy dinamikus nemzetköziesítés a magyar felsőoktatásban? Ha ezekre a kérdésekre a válasz igen, akkor az egyetemeink nagy részénél kifejezetten látványos

perspektívát látok kibontakozni.

Reálisnak tartja a köznevelés szociális szétszakadásának lehetőségét?

SJ: A szétszakadás már megtörtént, ez minden országban így van. Van, ahol ez leplezett, például a Finnországon kívül. Finnországban nincs szabad iskolaválasztás, ez az egyik döntő szempont. Ahol viszont ezt feloldják, ott azonnal átrendeződik a rendszer. A különböző társadalmi rétegek szegregálódása már megtörtént. Az Egyesült Államok, Anglia, Hollandia vagy éppen Magyarország ugyanazokat a trendeket mutatja fel. A gyerekek irányított összeültetése, keverése és az egész társadalmi mérnökösködés a '70-es években még elfogadható volt. Az oktatási kormányzatok nagy reményeket fűztek hozzá jórészt amerikai kiindulóponttal, amerikai inspirációval. Ezek a remények kevésbé igazolódtak be, úgyhogy ezt nem lehet felmelegíteni, más irányba szükséges elmozdulni.

a különböző társadalmi rétegek szegregálódása már megtörtént

A magyarországi tanuláskutatás területén dolgozók egy jelentős része elsősorban szociológus, akik a folyamatok eredményeit mutatják fel, tehát a szétszakadást dokumentálják, vagy egy hagyományos – egyébként tiszteletreméltó – baloldali értékrend mentén kritizálják ezeket a szakadékokat. Már nem erre van szükség, hanem innovatív kísérletekre, ahol 10-12 eltérő formában közelítünk a problémához, és megnézzük, hogy milyen opciók állnak rendelkezésre a társadalmi szakadék szűkítésére. De első lépésben az ideologikus nézőpont lazítására lenne szükség. Deng Xiaoping híres mondását követve: „Nem érdekel, hogy a macska fekete vagy fehér, az a jó macska, amelyik megfogja az egeret.” Egy konkrét példán keresztül: Magyarországon az egyházi kézbe adott cigányiskolák esetében merül fel például annak a lehetősége, hogy a gyerekek összekeverése helyett ezekben a közösségekben emeljék az életminőséget és az oktatás minőségét sok pénzzel.

Mi az a magyarországi, illetve globális kihívás, amelynek megoldását Ön a legsürgetőbbnek tekinti?

SJ: Vannak régi kihívások és vannak újak. Egy régit mondanék és egy újat, illetve egy futurisztikus harmadikat is, de az csak a következő 8-10 évben válik aktuál.

A régi kihívás a méltányosság ügye. A fejlett államok láthatóan vagy nem képesek, vagy nem hajlandók már úgy finanszírozni az oktatási rendszereiket, ahogy ezt a '80-as években tették. Mindenütt általános a tanári szakma válsága, mindenütt romlanak a fizetések, nagy a pályaelhagyás aránya és mindenütt kényszermegoldásokat

alkalmaznak. Ma még a „hígítási” forgatókönyvek válnak általánossá, azaz pályára léphetnek olyanok is, akik csak munka közben szerzik majd meg a pedagógusi képzettséget. Florida államban pl. 2022 óta lesze-

relt katonák is taníthatnak, ha később pedagógiai végzettséget szereznek. Eközben nagyon erőteljesen szétváltak a közoktatási rendsze-

rek a középosztály iskoláira és a leszakadók iskoláira. Van, ahol ennek a gyorsítását az egyházi iskolák szaporításával végzik, más hol pedig neoliberális kormányzatok privatizálnak a rendszerben, megint máshol „charter school”, „academy” vagy „magnet school” címkékkel kísérleti iskoláknak álcázzák az elitiskolákat, de ugyanaz a jelenség figyelhető meg mindegyik esetében. A középosztály kimenekül a közszolgáltatásokból, és megpróbálja biztosítani a gyermekei jövőjét egy globális versenyben. A többieknek pedig egyre romló feltételek mellett zajlik valami, amiről, ha van mérési rendszere az adott országnak, az riasztó képet fest. Ezek általános ügyek, nemcsak Magyarországra jellemzőek. Fontos, hogy a fenti válságjelenségek Kelet-Ázsiára nem állnak.

Ezt a szakadékokat valamilyen módon szűkíteni kell, de nem a régi baloldali elvek mentén mert az erősen adóztató és újraelosztó jóléti állam újjáépítése az utóbbi évtizedekben nem látszik vonzó politikai terméknek. Nem titok, hogy a jelenleg zajló technológiai áttörésekben látok potenciált, a jó minőségű és személyre szabott – noha fizikai értelemben kevésbé személyes – oktatás ez évtizeden belül olcsó tömegtermékké válhat.

A második – jelenleg a legsürgetőbb – kihívás a hibrid modelleknél jelentkezik. A

kérdés az, hogyan lehet úgy beengedni a modern oktatástechnológiát és digitalizációt az intézményekbe, hogy ez ne rombolja szét az iskolarendszert, hanem erősítse és gazdagítsa, miközben ezen technológiák tulajdonosai globális nagyvállalatok. Mindez tehát egy vékony bambuszrúdon való átkelés a szakadék fölött a kormányzatok számára. Itt mindenki megtorpan, szédül és visszamegy. (A kínaiak másfél éve visszamentek erről a bambuszrúdról – de most újra nekiindultak.) Európa sajnos ebben leszakadt, az Európai Unióban óriási mulasztások történtek az elmúlt húsz évben, és nekünk nincsenek ilyen rendszereink egyelőre. Csak amerikai és kínai technológiák vannak.

A harmadik – és bizonyos értelemben a legkomolyabb – kihívás, hogy az egész oktatási rendszerünk, minden szabályozásunk úgy épül föl, hogy abban a szűkösség gazdaságtana képeződik le. Minden házi feladat, vizsga, kísérettségi, nagyérettségi, felvételi, kompetenciamérés, minden ilyen óriási rendszer azért dolgozik, hogy szűkítse a felsőbb évfolyamokra felvehetőek számát, és végül elvezesse az elitet a legjobb helyekre, illetve a többieket is kivezesse vállalható munkahelyekre. Ennek következtében a jó minőségű oktatási férőhelyek kínálata rendkívül korlátozott a rendszerekben. Iskola van, de jó minőségű iskolai férőhely jóval kevesebb – pedig jelentkező sokkal több lenne. Erről a szelekcióról szól az egész világon minden rendszer, a jogszabályi háttér nagy része ezeket részletezi.

Azonban látni kell, hogy a digitális technológiával a legjobb minőségi oktatási tartalmak és a legjobb előadók jórészt ingyenesen hozzáférhetővé váltak kiegészítő

anyagokkal együtt. Azaz a tudás nagyjából ingyenessé vált, mindenki számára elérhető tableten, mobiltelefonon, csak internetkapcsolat kell hozzá. Tehát a szűkösség évszázadából megérkeztünk a bőség évszázadába – csak hogy ennek a közgazdaságtanát nem ismerjük. Van egy szelekcióra kihelyezett, a szűkösség világában felépült és ezen logikát követő hatalmas rendszerünk, miközben az iskolán kívül kis túlzással minden megnevezhető és megtanulható.

Ha valahogy ötvözni tudjuk a két rendszert – az iskolán kívüli tudásforrásokét és az iskoláét –, akkor megteremthetjük a bőség időszakát, diákhitelkkel és támogatásokkal „megpatkolva” a folyamatokat. Tehát a tanulási tevékenységek egy része sokkal olcsóbb lesz – akár ingyenessé is válhat –, és *itt az igazi szelekciót már nem az állam és a jogszabályok fogják végrehajtani.*

Természetesen ebben a – most még elképzelt – rendszerben is lesz leszakadás. A résztvevők kétharmada dúskálni fog a lehetőségekben. A felső harmad az *életminősége* kézben tartásának részeként kezeli majd a tanulást, illetve az egészség megőrzésének részeként idős korban. Ők fogyasztják majd az itt keletkező tudást. A középső harmad a *hasznosság* jegyében a karrierjét építi majd a folyamatos tanulóssal. Ők is képesek lesznek tehát erre.

Az alsó harmad azonban le fog morzsolódni ezekről a hibrid kurzusokról – és ez a paradigmaváltás. Az új rendszerben ugyanis nem kőházakba kell reggel nyolc órakor halálsápadtan-beesnem-de-mégiscsak-megérkezni-em-és-jelen-lennem – hiszen már a pusztán jelenlét is naplőba elkönnyvelhető eredmény a kőházban – hanem egy önszabályozó tanulásban nyolc hónap alatt kell

a tanulási tevékenységek egy része sokkal olcsóbb lesz

egy kurzust elvégezni úgy, hogy én osztom be az időmet. Akkor nézem meg, jegyzetelem ki és tanulom meg, amit kell, amikor én akarom. Ez életvezetési technikákat, önfegyelmet, önszeretetet és koncentrációt igényel. Ez az a fajta felelős önálló tanulás, amelynek képességével a középosztály szintje alatt élő családok nem rendelkeznek. Őket majd helyzetbehozó mentális fejlesztéssel kell támogatni. Ki fog épülni egy „learning coach” iparág, amelyben elérhetőek lesznek azok a szakemberek, akik nem engedik, hogy egy-egy diák kiessen a rendszerből. Egy hasonló tanácsadás során nem a tananyaggal kapcsolatban kapnak majd segítséget a tanulók, hanem életvezetésről hallanak majd, hogy ne essenek szét egy ilyen megváltozott környezetben.

Ennek nyomán egy új, eddig ismeretlen szelekció fog beindulni. A végtelen mennyiségű felvételre, vizsgára és érettségi szabályzatra ebben a formában

nem lesz szükség. Ez a jövő, de ez a közeljövő. Összegezve: a legsürgősebb kihívásnak mégiscsak a rendszer méltányosságának növelése számít – de ehhez kreatív, új eszközök is kellenek. A

második úgy a technológia, a hibrid megoldások beengedése úgy, hogy ne verje szét a rendszert.

Harmadik kihívásnak marad a szűkösség gazdaságtanának kiiktatása a rendszerből. Hamarosan kopogtat ugyanis a bőség évszázada, ahol át kell szervezni a gondolkodásunkat, mert hiszen nincs értelme szegény emberként viselkedni ott, ahol minden elérhető. Nyilván halálra ehetjük magunkat az első években, mint a Móricz-novella hőse, de mikor továbbra is töltik az asztalt mindenféle, egyre frissebb, nagyszerűbb

tananyagokkal, akkor egy idő után – ahogy a középosztály is – le kell nyugodni, és ésszerűen kell fogyasztani a lehetőségeket. Ez egy kulturális változás, ami egészen mást tesz fontossá majd a tanulás területén, mint a tanterv és a tankönyv kérdései, vagy a 19. századi kultúrharc más fókuszai.

A következő kérdés elsősorban a globális trendekre vonatkozik. Három évvel a világjárvány után megkerülhetetlen a koronavírus oktatásra gyakorolt hatása. Nemrég Covid-narratívák és a tanulási jövője címmel tartott előadássorozatot az MCC több képzési központjában Budapesten és vidéken is. Hogyan tekint az elmúlt két-három év eseményeire, és mire számít a továbbiakban?

SJ: A covidé egy kivételesen termékeny időszak volt. Tulajdonképpen itt „felfeslett a

szövet”, ahogy József Attila mondaná, és olyan jelenségekbe láthattunk bele másfél évig, amelyeket persze a kutatók nagyjából ismertek elvi és elméleti alapon, de egészen döbbenetes él-

mény volt megfigyelni ezeket a gyakorlatban. Mindez évtizedes távlatokat nyitott.

Lényegében az történt, hogy a tanulás kényszer hatására kiköltözött a kőházakból, ahol nagy kapuk, szertárak és szaktantermek vannak, kicsöngetnek és becsöngetnek. Sok száz milliárdért vásárolt infrastruktúra szorult be a kőházakba, amiket nem tudtunk használni. Kiderült, hogy a tanulás tud működni a kőházakon kívül, hálózatos szervezésben, jó részt online technológiával. A digitális térben nem megoldható tevékenységek ügye harmadrangú technikai kérdéscsoport. A jövő

ez egy kulturális változás,
ami egészen mást tesz
fontossá, mint a tanterv
és a tankönyv kérdései

részben úgyis megoldja ezeket a problémákat – de addig is a megfigyelhető gyakorlatok messzemenő következtetésekre adnak módot:

Az országok egy csoportja az iskolák újranyitása után kísérletező fázisba lépett. Ide sorolnám például a hollandokat, az észteket, általában a skandinávokat, akik egyértelműen a hibrid modellek felé mozdulnak el. Tehát *van kőház is és tanár krétával, aki a hangszálaival dolgozik, azt rezegetti a tante remben, úgymond „tanít”*.

De van egészen más is. Az országok egy másik csoportja, amelyhez Magyarországot is sorolnám, nemzeti közműveket fejleszt, mint az e-Kréta. Figyel, félig-meddig kíváncsian és nyitottan a külső hatásokra és trendekre, és ezeket majd követi, ha kifornak. Addig túl nagy kockázatokat nem vállalnak. Ők a fontolva haladók.

Van még egy csoport, amely gyakorlatilag már a covid alatt belebukott a digitális oktatás biztosításába. Ide sorolnám mindenképpen a dél-európai országok, vagy a Balkán egy részét. Számukra egy nagy megkönnyebbülés, hogy újra kinyitottak a kőházak, és ők nem néznek vissza, mert nagyon nyomasztó élmény volt számukra az elmúlt két év.

Fontos, hogy amikor azt mondom, hogy kísérletezzünk és a hibrid felé mozduljunk el, akkor én nem rendszerszintű reformokra gondolok, hanem valódi „policy experimenting”-re, ahogy a kínaiak mondják. Kínában ez a leginkább bevált fejlesztési eszköz. Iskolák önként vállalkozó csoportjait vagy hálózatait szabadítják föl annak érdekében, hogy eltérő modelleket kísérletezzenek ki, amelyeket ők jónak tartanak. Ezeknek a leszűrt,

értékelt tanulságai óvatosan, lépésekben belecsepegtethetőek aztán a nagy rendszerbe. Az biztos, hogy ezt a kísérletezést támogatni kellene. Ismerek olyan – jórészt középfokú – intézményeket, amelyeknek vannak egymástól eltérő elképzelései hibrid modellek beindítására, és érdekes módon ez a közép-osztálybeli szülők támogatását élvezzi.

Melyek lehetnek a követendő példák, esetleg meg tudna említeni néhányat?

SJ: Egy miskolci gimnázium 3+2-es modellt szeretne bevezetni. A képlet három nap kontakttanítás a hét elején, majd két iskolán kívüli nap. Hétfőn egy reggeli orientációval nyit az iskola, az egész hetet áttekintik, majd az otthon elkészített önálló, páros és csoportos gyakorlatok prezentációi zajlanak. Tehát a diákok bemutatják, hogy min dolgoztak, értékeléssel, jegyadással, közös konzultációval, majd kedden, szerdán hagyományos tanítási órák következnek. Persze néha

blokkosítva, projekttel fűszerezve, de alapvetően hagyományos tanítás folyik. Csütörtökre és péntekre előre terveznek feladatokat a pedagógusok, nem is keveset. Csütörtökön még online óra is van néhány, illetve konzultáció,

de pénteken már önállóan dolgoznak a tanulók. Ott már kikapcsol az iskola, a tanárok pedig teljes erővel tervezik a következő hetet. Ők akár be is mehetnek a kőházba együtt dolgozni, értékelik a korábbi diákmunkákat, és ha kell, konzultációs segítséget nyújtanak.

A folyamat e-Kréta-adminisztrációja és elszámolása teljesen kiszámíthatatlan ebben a kísérletekre teljesen érzéketlen

Ismerek olyan – jórészt középfokú – intézményeket, amelyeknek vannak egymástól eltérő elképzelései hibrid modellek beindítására

rendszerben. Ezért javaslom az új modellek kipróbálásához a *pedagógiai kísérleti státuszt*, mert ennek keretei között ideiglenesen fel szabadul az intézmény bizonyos kötelezettségei alól.

Más példa: a Budapest School magániskolában egy alternatív koncepcióval dolgoznak, amely a személyre szabott, felfedező tanulást kínálja erős digitális támogatással. Megint mások egészen el szeretnének mozdulni az online felületek irányába. Nem beszélve a „*home schooling*” kísérletekről, ahol például egy kertvárosi szülőközösség felkér és megfizet egy tanítónénit az alsó tagozatos diákok számára. A tanító valakinek a kertjében tanít, a tanulás többi része pedig az online térben zajlik, kőház nélküli, gerilla-módon.

Sok-sok hasonló kezdeményezés és lehetőség van, ezért fontos lenne, hogy 20-25 kísérlet elindulhasson. Egész egyszerűen azért, mert a 20-as évek második felére ennek az összegzése zajlik majd globálisan, és nekünk, magyaroknak ott kell ülni ennél az asztalnál, és be kell mutatni saját innovációs gyakorlatainkat is. Hozzá kell szólnunk ehhez a diskurzushoz, mert ha nem tudunk mit mondani, akkor a második vagy harmadik sorba ültetnek minket. Ami egyébként normális. Nem azért ültetnek oda, mert nem szeretnek minket, hanem mert akinek nincs mondanivalója, az megfigyelő-státuszban ül, egy kicsit távolabb az asztaltól. És ezeken a találkozókon a víz, a kávé, a sütemények, a gyümölcsök csak az asztal körül ülőknek járnak. A világ így működik, ha szabad így fogalmaznom, és ezért abban a családban kellene ülni, ahol ilyeneket osztogatnak.

Említette, hogy alsó tagozatos évfolyamon is támogathatónak gondolja a megindult közösségi kísérleteket. Ön szerint van-e életkori kritérium, olyan életkori sáv, ahol a kísérletezés lehetséges, és van-e, ahol nem?

SJ: Általános érvényű kijelentést erről nem mernék tenni, de az életkor növekedésével folyamatosan nő a hibrid modell potenciálja. A felsőoktatásban el sem tudom képzelni, hogy ne haladjon végig a hibridizáció a következő három évben. Ez meg is fog történni, részben már zajlik is. Ez persze nem akkora vívmány, hiszen a Jóisten is arra teremtette a 21. századi felsőoktatást, hogy ezt tegye, és ezt már felismerték.

a felsőoktatásban
meg fog valósulni
a tanulás hibridizációja

A hibridizációval szembeni érvek általában már nem is szakmai vagy tartalmi ellenérvek. Ahogy egyszer egy magyar műszaki egyetemen fogalmaztak egy beszélge-

tésen: „*János, mi értjük, de ha ezt megcsináljuk, akkor feleekkora tanszékkal is el tudunk dolgozni*”. Vigasztaltam őket, hogy az emberek kellenek, csak másra. Ők persze ennél okosabbak, és szóltak, hogy ők géprombólók, tehát ha megjelenik a gőzeke meg a gőzmalom, akkor ők még maradnának a vízimalomnál, meg a lóval húzott ekénél, mert az ad nekik foglalkoztatási biztonságot. Szakmai érvek tehát nincsenek a változás ellen. A felsőoktatásban meg fog valósulni a tanulás hibridizációja.

A kérdés a középfok, hogy oda is beengedjük-e az említett innovációt, és tudunk-e hasonlóan termékeny új tanulási környezetet teremteni ott is. Jelenleg a magyar gimnázium még egy hagyományos 20. századi műveltségmodellben dolgozik. Ami persze

nem baj. Hiszen érdekes kérdés az is, hogy egy hagyományosan teljeskörű európai műveltségisménnyel dolgozó gimnáziumban mi az, ami át tud menni a hibrid rendszeren belül online-ba, és mi az, amit nem engedünk kiesni a csónakból.

A felsőoktatásnak erre is vannak már válaszai; ott nagyon egyszerűen úgy fogalmazták meg, hogy minden, amit el kell olvasni – hiszen olvasni azért tudnak az emberek –, az online érhető el, nem is kell előadni, csupán egy pdf-re van szükség. Ahol ember jelenik meg, beszélgetés alakul ki kóházakban, és fizikai munka zajlik, azok a problémaorientált ügyek; ahol a tudás mélyítéséről és a gyakorlati alkalmazás segítségével van szó. Minden, ami elvi, elméleti és elolvasható, azt ki nyomják pdf-ben és más interaktív tananyagokban. Nyilván ez is egy jó elv lehet a középfolokon, de valószínűleg ennél szofisztikáltabb is lehet ez a tanulási környezet. Ekkorát azonban most ne ugorjunk előre.

Mi az, amit az MCC Tanuláskutató Központ igazgatójaként – és kutatóként, általánosságban – hitvallásának tekint?

SJ: A nézőpontok gazdagsága és a szintetizálásukra való képesség. Például kicsi, alkalmazott kutatásokban „mindent lehet”, de jelentősebb kutatásokban, amelyeknek nyomán konklúziókat, ajánlásokat kell megfogalmazni, és ezeket a közösségbe be kell integrálni narratívák formájában, ott én például a globális trendek nézőpontját nem tartom nélkülözhetőnek. (Ehhez nagyon fontos, hogy *több nyelvet kell beszélni*, mert egész egyszerűen ezek a nyelvek ablakok a

világra.) Tehát a szempontgazdagság az egyik fontos alapvetés, a másik pedig a komplex gondolkodásra való képesség. Nekem a lineáris, A-ból B-be tartó válaszok megfogalmazása általában a kedvemet szegi. Az összetettség, a dialektika vállalása mindenképpen termékenyebb megközelítés.

A jelenlegi kutatásokat figyelve inkább csak azt tudom mondani, hogy a fiatalabb korosztályok munkáiban imponáló számomra a módszertani felkészültség; sokkal jobbkatatás-

módszertanban, mint amilyenek mi voltunk annak idején, és nagyon tisztességes munkákat produkálnak. Ennek oka részben a matematizáció és a szoftverek elterjedése. A tényleges oktatásszociológiai munkák mögötti általános áttekintő képesség talán gyengébb. Utóbbi mindig a műveltség függvénye, de hát ez egy „trade-off”: valamit valamiért.

Végül megidéznék egy nagy vitát. A 20. században minden társadalomtudomány a matematikát, fizikát tekintette példaképnek, és nagyon erős matematizálódás indult meg bennük – amit én már a '80-as években úgy fogalmaztam meg magamnak, hogy ez egészen bizonyosan a hanyatlás jele. Ma is nagyon erősen a kvalitatív módszerek fenntartása mellett szoktam érvelni. A kvantitatív irány is elengedhetetlen, de a kvalitatív szempontrendszer is rendkívül fontos. Általában a fiatalok azért tartózkodnak a kvalitatív megközelítésektől, mert félnek tőle, önkényesnek érzik. *Az az érzékenység, amellyel az ember a kvalitatív vizsgálatokban meglátja a lényegét, tagadhatatlanul nem annyira tudomány, mint művészet. Tehát Art, és nem Science.* Ezt átadni nyilvánvalóan nagyon nehéz.